

Uchwała z dnia 14 września 2006 r., III CZP 66/06

Sędzia SN Dariusz Zawistowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski

Sędzia SN Zbigniew Strus

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych przeciwko Markowi L. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 14 września 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Warszawie postanowieniem z dnia 22 marca 2006 r.:

„Czy Funduszowi Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych na podstawie art. 17¹ § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.) w związku z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 85 ze zm.) służy roszczenie przeciwko reprezentantowi przedsiębiorcy o naprawienie szkody wyrządzonej na skutek niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości pracodawcy w ustawowo wymaganym terminie?”

podjął uchwałę:

Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych może dochodzić roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej na skutek niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie określonym w ustawie od reprezentanta przedsiębiorcy na podstawie art. 17¹ § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.).

Uzasadnienie

Zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu powstało przy rozpoznawaniu od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 5

maja 2005 r., oddalającego powództwo o zapłatę wniesione przez Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych przeciwko pozwanemu Markowi L. Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do przyjęcia jego odpowiedzialności odszkodowawczej związanej z pełnieniem funkcji prezesa zarządu "P.K.P.C." S.A. z siedzibą w W., której strona powodowa w 1999 r. przyznała świadczenia na zaspokojenie roszczeń pracowniczych. Przeciwko tej spółce zapadł nakaz zapłaty, którym została na rzecz strony powodowej zasądzona niezwrócona część przekazanych jej środków. Egzekucja tej należności okazała się bezskuteczna. W ocenie Sądu Okręgowego, w sprawie miały zastosowanie przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.), obowiązujące w chwili wniesienia pozwu. Sąd pierwszej instancji uznał, że określony w art. 21 tej ustawy termin do zgłoszenia upadłości "P.K.P.C." upłynął w dniu 31 marca 1998 r., a pozwany Marek L. objął funkcję prezesa zarządu tej spółki w terminie późniejszym i nie mogło go obciążać uchybienie terminowi do zgłoszenia upadłości przez poprzedni zarząd. Przemawiało to za oddaleniem powództwa.

Przy rozpoznawaniu apelacji strony powodowej Sąd Apelacyjny w Warszawie ocenił, że roszczenie strony powodowej powinno być rozpoznane na gruncie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: "Pr.upadł.") oraz ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 85 ze zm. – dalej: "u.ochr.r.prac."), skoro przepisy te obowiązywały w chwili, kiedy miało miejsce zdarzenie, z którym strona powodowa łączyła powstanie dochodzonego roszczenia. Sąd drugiej instancji wskazał, że art. 17¹ Pr.upadł. przewidywał odpowiedzialność odszkodowawczą za szkodę wyrządzoną wierzycielowi w wyniku niewykonania obowiązku określonego w art. 5 § 1 lub § 2 tej ustawy, tj. zaniechania zgłoszenia w odpowiednim terminie wniosku o upadłość. Na gruncie tego przepisu możliwość dochodzenia odszkodowania była uwarunkowana istnieniem węzła prawnego pomiędzy wierzycielem, który doznał szkody, a podmiotem, który stał się niewypłacalny. Tymczasem związek tego rodzaju nie istniał między Funduszem Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych a pracodawcą, który nie zaspokoił roszczeń pracowniczych. Dopiero na skutek zaspokojenia tych roszczeń strona powodowa na podstawie art. 10 ust. 1 u.ochr.r.prac. nabyła roszczenie o zwrot wypłaconych świadczeń. Jednakże

roszczenie to przysługuje jedynie wobec ściśle określonych podmiotów – pracodawcy lub masy upadłości – nie zaś wobec osób, o których mowa w art. 5 Pr.upadł. W ocenie Sądu Apelacyjnego, przepis ten nie powinien być interpretowany rozszerzająco i na jego podstawie nie można kreować odpowiedzialności za zwrot wypłaconych świadczeń innych podmiotów niż w nim wymienione. Fakt, że Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych staje się wierzycielem wtedy, gdy istnieje stan niewypłacalności pracodawcy (jest ona podstawą do wypłaty świadczeń przez Fundusz) rodzi natomiast wątpliwość także co do rozumienia szkody, której może doznać Fundusz w wyniku zaspokojenia roszczeń pracowniczych. Szkoda byłaby związana z samą koniecznością uruchomienia środków na zaspokojenie roszczeń pracowniczych, po zaistnieniu stanu niewypłacalności pracodawcy, co należy do zadań Funduszu przewidzianych w ustawie. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 17¹ § 1 Pr.upadł., kto nie wykona obowiązku określonego w art. 5 § 1 lub 2 odpowiada za wyrządzoną przez to wierzycielowi szkodę, chyba że nie ponosi winy. Sąd Apelacyjny, wskazując na potrzebę istnienia „węzła prawnego” łączącego wierzyciela i niewypłacalnego dłużnika, jako przesłankę stosowania tego przepisu, powziął wątpliwość, czy przepis ten mógł chronić tych wierzycieli, których wierzytelności powstały po zaistnieniu stanu niewypłacalności dłużnika. Podkreślił, że strona powodowa stała się wierzycielem dopiero po przekazaniu środków na zaspokojenie roszczeń pracowniczych niewypłacalnego już pracodawcy.

Rozważając przedstawione zagadnienie należy mieć na względzie, że sama treść art. 17¹ Pr.upadł. nie wskazuje, aby przepis ten miał chronić jedynie tych wierzycieli, których wierzytelności powstały przed stanem niewypłacalności dłużnika. Jego brzmienie, przy uwzględnieniu reguł wykładni językowej, nakazuje przyjąć, że ujęta w nim regulacja odnosi się do ogółu wierzycieli, którzy doznali szkody w wyniku niewykonania obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w określonym w ustawie terminie. Należało zatem rozważyć, jakie argumenty mogą przemawiać za wyłączeniem możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych na podstawie tego przepisu przez Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, w sytuacji, w której wierzytelność na jego rzecz powstała na skutek zaspokojenia roszczeń pracowniczych wobec niewypłacalnego pracodawcy. W tym zakresie wymagał uwzględnienia fakt, że roszczenie

odszkodowawcze przewidziane w art. 17¹ Pr.upadł. nie było jedyną formą ochrony wierzycieli w razie zaniechania zgłoszenia przez reprezentantów przedsiębiorcy ogłoszenia upadłości w wymaganym terminie.

Podobną funkcję ochronną dla wierzycieli niewypłacalnych dłużników pełnił art. 298 k.h., którego odpowiednikiem jest art. 299 k.s.h. W orzecznictwie przyjęty został pogląd, że art. 298 k.h. dotyczył także zobowiązań powstałych po spełnieniu się przesłanek wymaganych do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2002 r., IV CKN 793/00, OSNC 2003, nr 2, poz. 22, i uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., III CZP 75/03, OSNC 2005, nr 1, poz. 3). Sąd Najwyższy przyjął również, że Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, na który z mocy prawa przechodzą roszczenia wobec pracodawcy lub masy upadłości o zwrot wypłaconych świadczeń, jest uprawniony do wystąpienia z powództwem przeciwko członkom zarządu spółki na podstawie art. 298 k.h. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2002 r., IV CKN 1060/00, OSNC 2003, nr 11, poz. 151). Z kolei w wyroku z dnia 21 września 2005 r., V CK 129/05 ("Monitor Prawniczy" 2005, nr 20, s. 972) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że wynagrodzenia szkody wyrządzonej wierzycielowi przez niewykonanie obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości może domagać się każdy wierzyciel, jeżeli wykaże, że przez zaniechanie zgłoszenia owego wniosku nastąpiło pogorszenie możliwości zaspokojenia z majątku spółki.

Uwzględniając przytoczone poglądy oraz treść art. 17¹ Pr.upadł. należy uznać, że Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, który zaspokoił roszczenia niewypłacalnego pracodawcy, jest jego wierzycielem w rozumieniu przepisu. Przeciwno zaliczeniu tego Funduszu do kategorii wierzycieli w rozumieniu art. 17¹ Pr.upadł. nie przemawia także treść art. 10 ust. 1 u.ochr.r.prac., który stwarza możliwość dochodzenia przez Fundusz roszczeń o zwrot wypłaconych świadczeń pracowniczych jedynie przeciwko pracodawcy lub masie upadłości. To roszczenie Funduszu różni się jednak istotnie od roszczenia odszkodowawczego, o którym mowa w art. 17¹ Pr.upadł., gdyż obejmuje żądanie zwrotu przedmiotu świadczenia Funduszu. W tym zakresie Fundusz staje się wierzycielem pracodawcy lub masy upadłości, natomiast szkoda, której naprawienia może domagać się wierzyciel na podstawie art. 17¹ Pr.upadł., nie jest związana wyłącznie z wysokością wierzytelności wobec upadłego, nie musi odpowiadać jej co do

wysokości, a dochodzenie odszkodowania oparte jest na innych przesłankach niż zaspokojenie należności obciążających pracodawcę.

Pojęcie tej szkody zostało wyjaśnione przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 września 1938 r., C.I. 213/38 (Zb.Urz. 1939, poz. 188) oraz wyroku z dnia 21 września 2005 r., V CK 129/05. Powinna być ona rozumiana jako uszczerbek, którego doznał wierzyciel w wyniku pogorszenia możliwości zaspokojenia z majątku dłużnika na skutek zaniechania zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie określonym przez ustawę. W wyniku takiego pogorszenia swojej sytuacji wierzyciele przy podziale funduszu masy upadłości nie otrzymują nic lub też otrzymują mniej, niżby na nich przypadło, gdyby wniosek o ogłoszenie upadłości był zgłoszony w czasie właściwym. Tak rozumiana szkoda może dotyczyć niewątpliwie także tych wierzycieli, których wierzytelności powstały po zaistnieniu podstaw do stwierdzenia stanu niewypłacalności dłużnika. (...)

Oceniając możliwość stosowania art. 17¹ Pr.upadł. do roszczeń odszkodowawczych Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, nie można też pominąć, że na podstawie art. 10 ust. 1 u.ochr.r.prac. następuje przejście na Fundusz z mocy ustawy istniejących już wcześniej wierzytelności. Na podstawie tego przepisu nie dochodzi więc do zmiany wierzytelności, lecz zastąpienia dotychczasowego wierzyciela; Fundusz nie dochodzi w istocie zwrotu odrębnej wierzytelności powstałej na skutek zaspokojenia roszczeń pracowniczych, lecz wierzytelności przysługujących pracownikom wobec ich pracodawcy, które nabywa z mocy ustawy. Chwila nabycia wierzytelności przez Fundusz nie jest zatem tożsama z chwilą ich powstania.

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.

